

LA RENAXENSA

1.er de Juliol

CARTAS DE VIATJE

(DEDICADAS Á MOS COMPANYS DE REDACCIÓ EN LA RENAXENSA)

I.

Toledo.—Setmana Santa etc.

M' heu compromés á que vos espliqui 'ls principals episodis del viatje que durant la passada primavera he fet en companyía de mòn amich el popular dibuxant Tomás Padró per algunas provincias d' Espanya. Cumpliré vostres desitjos sense proposarme descriure ni criticar monuments y edificis, ni arriscarme á definir el carácter polítich, industrial ó comercial de 'ls pobles qu' acabo de recorre; ja perqué axó podeu trovarlo tot en monografías, guias y estadísticas, ja perqué està bén lluny de lo que m' he proposat. No vuy mès que contarvos *el mèu viatje*, y lo que, per tant, faré serà coordinar mas apuntacions de cartera sentint vivament no poderlas espurnejar de 'ls croquis qu' allí las espurnejan, á fi de que ab menos paraulas poguéssiu formarvos mès just concepte de lo que vos conto.

Surtits de Barcelona á primers de Mars, y després de permanencias mès ó menos prolongadas en Tarragona, Valencia y Madrit, el dia de Dijous Sant arrivavam á Toledo, la patria del cabell d' àngel.

Molts espanyols—y sobre tot els madrilenys—tènen la habitut de passar el dijous y divendres Sants en aquella ciutat; axís es qu' à causa de la rebaxa de preus els carrers de Toledo durant aquells dòs dias se veuen mès concorreguts per forasters que per toledans matexos.

Al cap d' unes quatre horas escassas de tren posavam els peus en la imperial ciutat per pendre per assalt una de tantas diligencias que desde la ribera del Tajo pujan als forasters á Toledo, qu' està assentat al cim d' una colina. El dia era magnífich; dibuxada per un cel espléndit y dominant aquella planuria hont serpenteja el Tajo, veyá de nou axeçarse sobre nostres caps aquella silueta trencada y escabrosa ab que remata Toledo. L' Alcàzar de 'ls Reys—mès elevat que tot—ab sas mal-restauradas torres, las murallas godas enmarletadas oprimit la ciutat, aquellas casutxas apilotantse unas sobre d' altres, per tot arreu puntas de campanarets y rastatllerars de marlets, y en primer terme la porta d' Alcàntara conjunt de godo, àrabe y barroch, tot sembla va estar en guardia per rebre'ns solemnement.

Desd' allí dalt nos enrahonavam totas las rassas, totas las èpocas... totas menos la present. Perqué en Toledo troeu tot lo que puga demanarse dintre l' terreno del Art; es una font inagotable per l' arqueólech, l' arquitecto y l' pintor—sobre tot escenógrafo. Desde las ermitas y murallas godas fins á las portas y salas àrabes, desde 'ls mès esbelts palaus del renaxement fins als retaules y ponts modelos de barroquisme, tot ho troeu allá en son major grau de bon gust, originalitat y riquesa. Pero al posar els peus en Toledo es precís que vos convenseu de que aneu á viure en la edat mitxa, de que aneu á umplirvos de sentimentalisme y romanticisme, despullantvos en cambi de totas las conveniencies y comoditats vulgars á que l' sige xix nos condemna.

En efecte, l' anar de nit per uns carrers tortuosos y estrets, empedrats ab palets de riera; sens' altre llum que la d' algun fanalet que penja al devant del cau d' una imatge, iluminantvos á la esquexada una creueta clavada mès avall en la paret ab aque trótul al peu: «aquí va ser assassinat á l'

any tal *D. Fulano*», y arrivar en fi á casa sense haber trovat un' ànima vivent ab tot y no ser més que las vuyt del vespre: tot axó vos fa descubrir devant de las generacions passadas y esclamar: ¡Oh rassa prostergada, desconexedora de lo bell, inventora del gas y del tramvia, y de 'ls cafés y teatros etc. etc., jo t' anatematiso pe 'ls sigles dels sigles.

Per' lla á mitx dia 'ns deturavam dintre Toledo en la plassa del Zocodover desde hont partirem á buscar taula y llit, y passar á saludar y recorre novament la Catedral. Lo segòn no 'ns ho depará la Providencia fins á la justa hora de dormir, á causa d' estar las fondas atestadas.

La Catedral de Toledo es una gran Catedral; si vos he dit qu' en Toledo s' apareix l' Art en tòtas sas formas, géneros y épocas la Catedral pot molt bén nomenarse la sinfonía de la ciutat. No podeu figurarvos la barreja arquitectònica qu' en tòtas parts vos oferex no dexant de causarvos una impresió particular el veure sempre al costat d' una imatge d' espressió mística y ropatje recullit, un angelàs mitj nú ab manto volejant y cara de cortesana. Pero no obstant, es tot tan notable, tan escullit, qu' al acostumarshi la vista y, desaparescut enterament aquell desitx de sentiment religiós que s' experimenta al entrar en los monuments sagrads, vos considereu portats á un museo cumplertíssim, á una superba exposició de joyas d' art de tòtas épocas. El Cor ab sas cadiras, rexats y faristol, gloria de Berruguete, las capèllas ab sos sepulcres y retaules, la sacristia y antesacristia ab sa galeria de pintura hont descollan els cuadros del Greco y la volta decorada per Giordan, es tot digne d' un carinyo y tractament millor del que reb y es deplorable per altra part qu' arqueólechs y artistas de tots géneros no hagin popularisat mès sa bellesa. (1)

Las joyas que posseheix aquesta Catedral són moltas y d' un valor fabulòs, pero es casi impossible poder véurelas per tancarlas un cert número de claus guardadas per altres tants canonjes, que deurian procurar que 'ls forasters y artistas poguessen admirar y estudiar el tresor de la Catedral de Toledo.

(1) Es precís no descuydar tampoch qu' alguns d' ells han sigut espulsat de la Catéral pe 'l sol delichte de treure una apuntació. Axís li passá poch temps enrera al arquitecto vienés Victor Luntz.

Es també notable en ella el campanar, una massa de 92 metres pròximament; pero al guaytar allà dalt no podem menos de pensar ab la ciutat morta y la ciutat viva. Es qu' en aquella altura s' aixeca 'l para-llamp ab que nostre intelligent mecanich Sr. Tomasino anà á rematar las tres coronas que cenyexen la agulla de la torre.

Sols me falta afegirá las noticias de la Catedral, que perdé molt de son aspecte al ésser emblanquinada en 1774. Quants pochs monuments se trovan en Espanya á ls que la ignorancia, traduhida per zel religiós, no hagi fets víctimas de la cals!—Quan siguém á Andalusia es hont mes de prop podrém veurho.

Per allá á mitxa tarde, en un d' aquells carrers hont sòta unas teuladas que s' avansan fins á besarse s' amagan unás parets rónegas per hont guayta sempre una finestra, un capitell, una llinda ó una lápida digna de figurar en cualsevol museo: en un d' aquests carrers, donchs, vegearem desfilar per devant nostre la professó de Setmana Santa. Lo mès notable d' ella eran els misteris, grupos de figures amamarratxadas vestidas grotescamente, colocadas demunt de tabernacles, y que ja mès que provocar á befa sospenen y pasman.

El pes de cada misteri es extraordinari y com els carrers forman tots rampas violentíssimas, cada tabernacle porta dotze homes per banda y un altre á cada cap per empényer ó aguantar segons pujan ó baxan. Els portadors de misteris van ab caputxas y túnicas negres caygudas fins els tornèlls. Portan en una mà una forqueta ferrada y marxan picant ab ella tots á un temps.

Aquell espectacle, aquell manyoch de caputxas negras, aquellas carassas negras y á mitx afeytar que descubren els que, mès cansats, se tiran las caputxas cara amunt, aquells sayons virolats y desmanyotats que s' alsan balandrant per demunt de tot, y are axó encuadrat per aquells carrers estrets y parets ennegridas y descarnadas, ezhala tot plegat tal aire... que, vos ho confesso francament, vaig sentirme tot jo cubert de pell de gallina.

En tant hauríau vistos els carrers plens de miradors y els balcons y finestras apinyocats de senyoras y senyoretas... pero tot semblava tenir una vida ficticia.

Al sentdemá devia celebrarse la professó de Santa Justa

en la qual surten las célebres armaduras, regalo de Felip II y altres magnats. Tenint noticia d' elles varem ficarnos al matí en la sacristia de la dita iglesieta solicitant véurelas. El sacristá va introduhirnos á un patiet mesquí desde hont per una mala escala de fusta 'ns enfilarem á una porxada en la qual brillavan entre la fosca las vintyset armaduras afileradas. Juntament ab elles se conservan llansas, espasas, un ceptre y una rodella.

A la tarde les vegearem anar per aquells carrers, y hauria estat la ilusió cumplerta si per sòta aquellas corassas ventrudas no apuntessin unes faldilletas ab sarrèl y unes cametas ab calsas curtas. Ademès tampoch *fa molt guerrero*, portar llansa á l' una mà y candela á l' altre.—Entre mitx d' ells va l' abanderado arrossegant una bandera negre hont hi ha pintat el sol, la lluna y las estrelles.

Dignes són també d' esment las *cucurullas* qu' assistexen á n' aquesta professó: figureuvos unes caperutxas llargas com las de las nostres cucurullas pero plenes de draps, y decantantse abonyegadas cap á l' un cantó ó á l' altre, ó cayent per demunt del nas—com recordo d' un trompeter, lo que li donava tot l' aspecte de un gall dindi. Acabeu la figura ab una cota de llustrina negre, cenyida al cos y curta fins al genoll,—aguantantse estarrufada com el vestit primer d' una criatura,—y cama ab calsa curta ymitxa negre. El poble els hi dona l' nom de *mariquitas negras*.

Aquestas són las célebres professons de Toledo, pero 'ls toledans varen parlarnos d' un' altre que surt de vespre en la qual els penitents caminan ficats en la caxa de la qual no 'n treuen sino 'ls peus.

Al dia vinent Toledo es tot un altre. A punta de dia corra tothom á comprar, pero si sortiu de casa tan solament á las vuyt son bén contadas las personas que troveu pe'l carrer.

Camineu, y vos interneu fent jiragonsas, y no sentiu més que 'l ressó de vostres propis passos. Si axequeu els ulls veieu alguna cortineta abaxarse derrèra 'ls vidres, ó un bullo que 's mou derrèra d' una jalousia. Y aneu caminant y veieu devant vostre manats d' aucellets saltironant tranquilment pe'l llarch del carrer..... y lavoras, fíns involuntàriament vos acut á la imaginació el recort de 'ls infortunats germans Becquer;—vos sembla véure correre 'l llapis d' en Valeriá y la ploma d' en Gustavo-Adolf y á cada nou detall

que se vos oferex, per important ó insignificant que siga
vos sembla fullejar els dibuxos de l' un y llejir los cuentos
del altre.

¡Pobres Becquers, tan grans en jeni com en desgracia!
Ja que nostra memoria no es eterna perque puga vostre re-
cort viure eternament, Toledo anirà sempre parlant de vo-
saltres mentres li quedí pèdra sobre pèdra.

El recort d' aquestos dos grans homes morts casi noys
m' ha fet segurament Toledo ben més simpàtich de lo que
m' ho fòra.

Afortunada ó desgraciament no sò tan artista que 'l sen-
timent d' Art m' ofegui l' orgull de Patria y sobre tot d' ho-
me.—Perqué Toledo no ha avansat un pas més, d' ensà que
dexá de ser còrt. Igual que Cervera quan se li tregueren
els estudiants, Toledo un cop l' hagué abandonada Felip II,
aviciat á que la vida li baxés de dalt no comprenguè que
desd' aquella hora devia snrtirli d' ell matex.

Toledo es un poble estremadament levítich. Allá 'l nú-
mero d' ermitas, convents, iglesias y parroquias iguala ca-
ssi al de las casas particulars; el de capellans es axis matex
estraordinari: y el poble es molt fanàtich. Es un *poble*
imbécil que vegeta com diu Zorrilla; y el parlar d' aquest poe-
ta y recordar sa magnífica llegenda del *Christo de la Vega*,
me sembla veure de nou aquella capelleta *mudejar* á la ri-
bera del Tajo, ab aquella imatge del Christo desclavat del
bras dret; miracle atribuït per uns á haber jurat contra d'
un juhéu que 'l prenià per fals testimoni y, segons altres,
en favor d' aquella pobre fadrina trahida y negada per
sòn seductor. D' aquesta segona tradició prengué en Zor-
rilla l' argument de sa llegenda. De tots modos la imatge
del *miracle* serví de llenya á 'ls francesos. La que hi ha
avuy dia es posterior a la guerra d' Independencia.

Y com una idea 'n porta sempre un' altre, el Christo de
la Vega m' fa recordar que al demunt de la porta del Zoco-
dover hi ha un altre Christo al cual s' encenia llum cada
vetlla. Feya algun temps qu' á molts estranyava el veure
al Christo uns vespres casi bè á las foscas y altres nits ab
una iluminació com una glòria. Descubert en fi 'l misteri
's trová no ser sinó que la pobre imatge era un telégrafo
carlista que ab son major ó menor número de llums dona-
va als de la ciutat bonas ó malas novas del campament de
sòs corregionaris.

¡Que hi farém! *Tempora mutantur*: cada época te las sèvas
llegendas. Y sos cantars. En recordo varios que vatx copiar
d' una paret interior de la Catedral á 'ls cuales aquest pot ser-
vir de mostra.

Españoles grandes y valientes
marcharos pronto á la lid
para que pueda don Carlos
su gran triunfo adquirir.

Y á propósito de las parets de la Catedral: quan en temps
de la Revolució l' Estat s' incautá del Arxiu del Capítol,
aparegué en ellas aquet cartell ab grans lletras.—El qui
matí un Arxiver guanyará la gloria del cel.—(Se tracta no
més que de cinch ó sis anys enrera.)

El citat Arxiu havia fins are pertenescut al Estat; desde
l' últim canvi de govern la monarquía l'ha tornat al Capítol.
No obstant lo més important qu' eixistí en aquell Arxiu
la Comissió d' incautació va trasladarho á la Biblioteca Na-
cional de Madrid.

Aquestas obres son d' un valor inestimable; recordo en-
tr' elles *El Misal rico* (7 vol. fol. major) superior en molt á
tot lo qu' un puga imaginarse com á travall de miniatura.
—Sa execució durá desde 1503 á 1548;—recordo també l'
manuscrit titolat *Morals de San Gregori* (any 984) important
per ses magníficas lletras capitals com per las pocas y cu-
riosas lámneas que conté; y sobre tot es digne de recort una
Biblia, la primera obra ilustrada que 's coneix en Espanya.
Diferents autors, y entr' ells Mariana, la suposan del si-
gle VII; lo que si puch assegurarvos es qu' es anterior al X,
per constar,—en una nota qu' enclou el mateix llibre—qu'
havia pertenescut en tiempo de moros á *Servando obispo de Ecija*.

Tots aquests llibres que la Revolució ha posatá disposi-
ció d' artistas y bibliòfils, eran fins are pomes del jardí de
las Hespérides d' ahont calia que las arrenquéss un Hèrcules.
¿Imagineu potser que la impossibilitat de veure aquestas
joyas d' art era pur efecte d' un excess de zel mal entés?....
No ho cregueu; no hi ha casi llibre d' aquests que no tinc
vinyetas retalladas, lloms y cubertas aximicats y tiras
de pergamí talladas al llarg dels fulls, per posar rótuls en

las clans y ficsar ciris en els candeleros. Res d'axó ho dich per passió; tot es auténtich, acabo de palparho.

No obstant en l' Arxiu de Toledo s' hi conservan encare obras de molta importancia y sols vos parlaré d' un tractat de medecina del sige XVI ó XVII, escrit en català, y que l' objecte qu' allá 'ns portava 'm privá del gust de fullejar.

No vuy ja estendrem més sobre aquesta ciutat de la que vatj despedirme ab tristesa y verdader desitx de tornar á veure. Aquella vida tranquil, aquella dolsa tranquilitat acaban per tenir sos atractius, y are encare moltas tardes á posta de sol, me revè á la imaginació aquell gran horison vermell, aquella hermosa vega, el Tajo reflectint la posta, y per demunt del pont de Sant Martí tot aquell pilot de torres colradas per l' últim raig de sol; alguns cops de picador ressonan vagament al llarch del riu; las orenetas xisclant corran al jòch y 'ls espervers se llenjan al vol... Dintre poch Toledo dormirà profundament.

Y de cuantas cosas importants he deixat de parlar encare perquè fora feyna de durar sempre! Artistas, arqueólechs, bibliógrafos y amants del art, aneu á Toledo; allà trovareu tot lo que de bèll y gran pogueu desitjar, pero no baxeú á la fàbrica d' armas..... no aneu á veure com entre aquella exuberancia d' art espanyol, las magníficas fullas toledanas se graban y decoran conforme á litografias francesas; no aneu á veure com homes que potser en sa vida han fet altre cosa qu' accompanyar visitadors á la fàbrica vos fan comensar per las salas hont se pulejen y proban las fullas y acabar per las fornals hont se comensa á donar forma de fulla á un llingot de ferro y dos d' acer.

Paro aquestas cosas se veuen per tota Espanya.

Poso punt á aquesta primera carta esperant que la segona serà més agradable: anem á trovarnos en plenas firs de Sevilla.

APELES MESTRES.

LO PAPA BENET XIII

Y LOS PAGESOS DE REMENSA;

ABOLICIÓ DEL MALS USOS INTENTADA PER LO REY D' ARAGÓ DON JOAN I Y LA
REYNA DONA MARIA DE LUNA.

(Continuació.)

Si l' aplech de títols ó instruments diplomàticsh que acaben de veure (1) constitueix un *document* importantíssim per integrar la historia catalana del rey Don Juan I, de no menos, ans bé de més importància per à desembolicar y nuar, urdir y tramar lo fil de la qüestió social dels remenass fou en lo regnat següent lo

DOCUMENT II.

Registr. Curie locumtenencie Regine Marie Martini, 8; numeració moderna 2350.

1) Fol. 43 a—44 a. Cartas escritas en lo dia 21 de Maig de 1402.

Sanctissime pater. Vinculum caritatis unumquemque inducit ut, erga ignominiose oppresos, vinclos et multis plagis immaniter sauciatos, manus et vires suas sublevet adjutrices. Cum itaque, pater piissime, ut vestram sanctitatem credimus non latere, in aliquibus partibus Cathalonie principatus a longevis temporibus fuerit atque sit quedam *prava et detestabilis consuetudo*, aut servitus, in vulgari Cathalano diversis vocabulis nominata, videlicet *Cugucia, exorquia, intestia, et arcina, reemença pendre e maltractar*, quibus plures rustici et villani ac alii homines in diversis villis, locis eremis et ineremis dicti principatus degentes, seu populati subjacent, et quamplurimum affliguntur per dominantes eisdem tam ecclesiasticos quam seculares:

Que quidem detestabilis servitus et prava consuetudo hos tristes et nefandos parit effectus, scilicet, quod si uxor alicujus dicte servituti submissi adulterium duxerit committendum (2), aut aliquis ex pre-

(1) Erratas: Página 11, lin. 10, «fol. XI f.»; deu dir «fol. XI b». Página 14, línea última, «Denia»; deu dir «D' Elna en lo Rosselló, qual Sede episcopal fou transferida à Perpinyá en l' any 1602.» Página 31, lin. 31, «sols»; deu dir «florins».

(2) *Cugucia.*

dictis decesserit nulla prole relictâ ex sua uxore (1), aut intestatus obierit (2), vel ejus mansus seu domus fuerit incendio concrematus (3), dominans seu dominantes rusticis ipsis *proinde* certam partem bonorum illorum *ipso facto* adquirunt *contra jus divinum pariter et humanum*; cum afflito innocentí non sit addenda afflictio. *Requieca vero pendre e mal tractar* istam pravam conditionem important quod, dominantes ipsis rusticis, seu hominibus predictis, possunt ipsos *nulla causa vel culpa preeunte capere et in carcерem mittere*, ipsosque ibidem detinere et male tractare ad libitum, *omni remedio appellationis*, seu recursus ad presidem seu majorem, *totaliter intercluso*; neque filii eorum ad sacros ordines promoveri, matrimonium contrahere, nec ipsos mansos aut domos eorum exire possunt causa habitandi, donec primitus se redemerint a dominantibus eis (4), in tantum quod sunt pejoris, deterioris et vilioris status et conditionis quam ceteri mundi homines jugo servitutis oppresi; hocque, pater sanctissime, sit apud deum et homines quoddam singulare detestabile et execrabiliter monstruosum, deturpans et inficiens nedum subjectos oneribus et passionibus supradictis, verum etiam quodammodo maculans patriam istam et degentes in ea, sitque aliis mundi nationibus materia illudendi, seu in neglectum habendi, *nacionem catalanorum*, tendat nec minus contra naturalem justiciam et *hominum libertatem, quam deus ab inicio plantarit ciuitet humano subiecto*:

Supplicamus ab intimis (5) clemencie vestre, cui propriè convenit talia extirpare, quatenus dignemini super predictis infrascriptam adhibere medelam, qua sanari poterit de facili ipse morbus.

Constat etenim, pater sanctissime, et contingit multociens quod prelati et persone ecclesiastice, nobiles, barones, milites et alie persone generose, cives et seculares, tenentes dictos homines dicta servitutis sub jugo,—dictos rusticos et alios villanos supradictos ab ipso detestabili jugo liberos faciunt isto modo, videlicet, quod, facta primitus legitima extimacione et adveratione de valore et utilitate servitutum ipsarum, precium seu valorem ipsius convertunt in annuos redditus atque census percipiendos singulis annis perpetuo per dominantes predictos super ipsis rusticis et villanis, mansis, domibus et bonis omnibus eorumdem; et insuper remanent ipsi rustici adhuc homines proprii et solidi eorumdem. Ex his enim (6) que petimus, beatissime pater, duo bona (pariter) sequuntur: libertas et immunitas tam destabilis servitus(ti)s, et dictorum dominantium ubiores et

(1) *Exequia.*

(2) *Intestia.*

(3) *Arcina.*

(4) *De llurs senyors, o de aquells que l's dominan.*

(5) *De lo intím del nostre cor.*

(6) Particula en lloc de «enimvero.»

continuati redditus atque fructus, percipiendi annis singulis perpetuo, ut est dictum.

Dignemini itaque, pater clemens, ad exemplum crucifixi qui, quos tenebat servitus antiquata, a servitutis nexibus liberavit, *vestro generali EDICTO seu BULLA sufficienti*, statuere et rite eciam ordinare, ut *quicunque ex dictis oppressis se redimere a nexibus dicte servitutis voluerit, servando ac cum effectu complendo formam et modum redempcionis et liberacionis superius et inferius posite, possint se redimere et totaliter liberare.*

Et, ut predicta facilius valeant adimpleri, dignetur Beatitudo ipsa vestra committere et mandare Episcopo barchinonensi (1) et abbatii Monasterii sanctorum Crucum (2), et utrique eorum *in solidum plenariam potestatem conferendo, et providere quod per se, et substitutos ac subdelegatos eorum, possint omni appellatione remota dictas pestiferas et reprobatas servitutes per infrascriptum modum redimere et totaliter extirpare, videlicet, quod vero precio extiment seu aprecient servitutes predictas, ipsarumque precium seu estimationem convertant, seu converti faciant, super ipsis hominibus et bonis eorum, in perpetuos redditus, sive census, annuatim solvendos per dictos vassallos personis ecclesiasticis, aut eorum dignitatibus, officiis seu beneficiis, et *aliis personis laycis*, ut tucius et firmius fieri poterit ad comodum et augmentum dominancium predictorum; ipsis tamen vasallis remanentibus hominibus propriis et subditis ipsorum et beneficiorum suorum, *eo modo quo sunt ceteri homines et vassalli dicti principatus Cathalonie dictis servitibus et MALIS USIBUS non subjecti*, ac solventibus decimas, primicias, census et alios redditus, sive fructus, per ipsos dari solitos, seu prestari, eis dominantibus supradictis. Et super hoc, pater beatissime, dignetur vestra sanctitas concedere bullas, seu litteras plena auctoritate vigentes et sufficietes cum clausulis opportunis, prout facti qualitas postulat et requirit.*

Et hoc quippe, pater sanctissime, opus pium in dictos homines facietis, juraque ecclesiastica et aliorum augmentabitis et crescentis (3), *nacionem cathalanorum relevabitis ab ignominiosis opprobriis*; unde nos erimus semper ad vestra obsequia et beneplacita promptiores.

Almam personam vestram dignetur conservare incolumem Ecclesie sue sancte regimini longe ac feliciter opifex summus rerum.

Data in civitate Valencie sub nostro sigillo secreto XXI die Madii anno a nativitate domini MCCCCII°—*La Reyna. Pro registrata.*

Reverende pater et amice carissime. In et super quodam negocio,

(1) Juan Armengol (1398-1408).

(2) Andreu Porta (1380-1402).

(3) Forma activa que significa «fareu creixer.»

quod habemus et tenemus intrinsece cordi nostro, tangenti non modicum opus pium, informavimus laciūs dilectum procuratorem nostrum in Curia Romana Simonem salvatoris bacallarium in decretis grossatorem et abbreviatorem domini nostri pape, qui negotium ipsum paternitati vestre extensus explicabit. Quare, paternitatem eandem affectuosius quo possumus deprecamur, quatenus his, que procurator noster predictus paternitati vestre super dicto negocio nostri per se retulerit, fidem credulitatis indubie adhibeatis, ac si ea per nos paternitati eidem oretenus perferrentur.

Data in civitate Valencie, sub nostro sigillo secreto, die XXI Ma-dii anno a nativitate domini MCCCCII.—*La Reyna.* — Idem (1). Pro registrata.)

Dirigitur Cardinali Tirasonensi.

Regina Aragonum. In et super quodam negocio etc. (2), qui negotium ipsum vobis extensus explicabit. Quare vos affectuosius quo possumus etc., ut supra proxime, ac si per nos ea vobis oretenus perferrentur.

Data in civitate valencie, sub nostro sigillo secreto, die XXI Ma-dii anno a nativitate domini MCCCCII.

Bernardus Michaelis.—Idem. Pro (registrata.)

Dirigitur petro eximini de los pilares, Rectori de Tivica, familiari domini nostri pape. Fuerunt expedite due similes alie (epistole) sine superscriptione.

Regina Aragonum. Venerabilis pater in christo: In et super quodam negocio, quod habemus et tenemus intrinsece cordi nostro, tangenti non modicum opus pium, domino summo pontifici quandam supplicationem porrigimus *ad deliberationem* (3) quamplurium diversis oneribus immodice affictorum. Et quia contenta in supplicatione predicta insunt plurimum cordi nostro, causis contentis in ea; Paternitatem vestram affectuose precamur, quatenus pietatis intuitu et hujusmodi nostrorum precaminum interventu velitis apud dominum summum pontificem pro obtentu contentorum in supplicatione eadem sic efficaciter interponere partes vestras quod ea que petimus nanciscamur. Ex his namque nobis quamplurimum servietis et ea regraciabimur vobis multum; pro quibus expediendis celerius, paternitatem vestram solicitabit continue dictus procurator noster in Curia romana Simon salvatoris bacallarius in decretis grossator et

(1) Antoni Valls secretari.

(2) Lo «etc.» 6 suprimit se deu tirar de la carta dirigida al Cardenal de Tarazona.

(3) «Deslliuració» 6 «delliuració», en francés «*delivrance*».

abreviator domini nostri pape, informatus a nobis plenissime de predictis.

Data in civitate valencie, sub nostro sigillo secreto, XXI die Madii anno a Nativitate domini M^oCCCCII^o.—*La Reyna*.—Idem. Pro (registrata.)

Dirigitur episcopo de Imola.

Regina Aragonum. In et super quodam negocio etc., vos attente precamur quatenus pietatis intuitu etc., ut supra proxime.

Data ut supra. Bernardus Michaelis.—Idem. Pro (registrata).

Dirigitur Petro garcesii legum doctori, familiari domini nostri pape.

La Reyna darago. Nos vos havem fet nostre procurador en Cort de Roma, e per alcun fet que tenim sobiranament a cor, lo qual vos esplicara largament lo feel de la nostra Thesoraria en Jacme ferrer vostre frare, trametemvos lo dit Jacme informat sobre aquell plenariament de nostra intencio. Per que us pregam que donantli fe e creença en co queus dira de nostra part, vos hiaats en lo dit fet axi curosament e ab gran diligencia com de vos confiam.

Dada en la Ciutat de Valencie sots nostre segell secret a XXI dies de Maig (1) del any MCCCCII.—*La Reyna*.—Idem. Pro (registrata).

Dirigitur Simoni Salvatoris bacallario in decretis grossatori et abreviatori litteratum apostolicarum et procuratori domine Regine in curia Romana.

Reverendi patres (2). In et super quodam negocio quod habemus et tenemus intrinsece cordi nostro, tangenti non modicum opus pius informavimus laciis cum alia nostra dilectum procuratorem nostrum in curia Romana Simonem salvatoris bacallarium in decretis grossatorem et abreviatorem domini nostri pape. Quare paternitates vestras intimis affectibus deprecamur quatenus eidem Simoni pro negocio supradicto tractando et expediendo liberum aditum (3) ad papale palacium et egressum exinde, quo ciens voluerit, concedere placeat et velitis. Ex hoc enim vestra reverenda paternitas nos quamplurimum complacabit et ea regraciabimur vobis multum.

Data in Civitate valencie, XXI die Madii auno a nativitate domini MCCCCII.

Bernardus Michaelis.—Idem. Pro (registrata).

(Seguirá).

FIDEL FITA.

(1) En l' original «Març»; pero es error manifest.

(2) Col-legi de Cardenals.

(3) En l' original «additum».

L' ANGELETA

(Continuació).

III.

Lo mateix dia me n' hauria anat d' aquella vila; emperò las vivas instancies de mon cosí, pogueren mes que mos desitjos.

Era la tarda en havent dinat, L' Enrich volgué que anés-sim al café, y al café anarem.

Poch després de serhi, quan jo, devorant lo bon recort de l' Angeleta, mut y reconcentrat mirava desferse 'ls caragols de fum de un rich *habano* que xuclava, entrá un jove en lo café. La forsa magnética de sas perfidiosas miradas devia de segur despertar á las mèvas, y desvaneixe ab sa influència la tenebrosa abstracció que 'm retenia.

Mirí jo instinctivament al qui ja estona feya devia estar contemplantme, y veji al davant mèu á 'n Pere Castellví, mon condeixible.

Adonarse'n ell y abrassarme fou tot hú.—'MICH meu èts tú? me digué: quant temps há que no t' havia vist! casi bè 't desconeixia. Toquémla, home, toquémla: vinga la mà que tantas vegadas s' havia enllassat ab la mèva quan en lo pati del colègi jugavam á colla y á rescat.

Jo 'l saludí, reprimintme lo possible, y mos llavis prompte ab una mitja rialleta disfressaren las penas que 'l correu devoravan. ¡Quánta enveja tenia jo á n' en Castellví! Ell havia sigut mon millor amich: generós, magnánim, obert, era digne de molt més que la mèva bona amistat, era digne d' abrassar á l' Angeleta.

Ara ho veig; pero llavors no puch esplicar lo que sentia, y encare que pogués jo 'm guardaria prou de ferho públich. Era tal mon egoisme, que ni la forsa mateixa de la passió pot disculparlo. Perdonéu, donchs, que passe de llarch l'estat de la mèva anima: figureuvos l' efecte que us farian las flamas del infern si, estripantne la crosta de la terra, crei-

xian, creixian fins á llepar la pura, blava y serena volta del cel, y ho tindréu tot....

Es precís dir que 'm continguí, y que sols los grans esforsos mèus y 'l caràcter, com à franch, poch maliciós de mon amich, ofegaren l' ardor del foch que 'm consumia.

Noy, me digué en Castellví: sense voler ofendre á l' Enrich, ton parent: jo hauria desitjat que haguésses vingut á passar un dia á casa; pero ni aixó are com are puch oferirte. Desde avuy aquest dematí deixo de ser fill de familia. Me véus tant trempat com sempre, perque jo soch aixis. L' aygua que ofega als homes dona vida als peixos. Altres ab lo que 'm passa 's moririan, y jo ab una riatllada he espatllat á la mateixa mort.

—¿Y donchs qu' es lo que 't passa? l' hi preguntí ab indiferència.

—Qué vols que siga! Cuestions de familia. L' Enrich coneix á mon pare: es un home que Déu lo perdoní. Aferrat á la sèva, contradirlo es bofetejarlo.... ¡Ves que havia de succehir vivint un any de carrera 'ls dos en continua contradicció!

—Es estrany que tú tant bon xicot... y coneixentlo ja, no t' enmotlessis....

—Sembla estrany ¿no es veritat? Donchs no n' es gens. A veure que farias tú en mon cas. Hi ha un any que després de sis de colegi y dos de viatjar pèl estranger, arribo á casa. Lo Vendrell era per mi com una població nova. Buscava relacions y poch tardí en trobarlas. Veí una nòya y no sè com m' inflamá l' ànima. Si la coneixessis, Pepet! Véurela, estimarla, dirli, y recullir de sos ulls blaus una mirada mes dolsa que una nit serena, fou tot hú. La cosa estava feta: al cap de vuyt dias tota la vila parlava de nostre festeig... ¡Es un escàndol lo que succeheix als pobles!... Pero qué vols que 't diga: per compte d' etjegar al dimoni al primer que li passava pèl cap lo preguntarm'ho, sentia jo sas paraules inflarme l' cor de orgullosa satisfacció.

Lo que tot lo Vendrell sabia, no podia ignorarho mon pare. Després de tres ó quatre días de malas miradas, vingué un moment en que 's decidí per rompre l' foch.—¿Es cert lo que 's diu pèr la vila?...—Pare, quan los gossos lladran!... —Donchs, fill, sàpigas una cosa y obra després tal com te sembli....

Y 'm referí una historia de familia, que jo no la savia, havent viscut tants anys fora de casa.

Escoltéulà y us la contaré ab quatre paraulas. Veureu ab ella que fins à cert punt mon pare tè rahó, pero veureu també que á mi no 'm falta.

IV.

Lo pare de l' Augeleta era progressista: home testarut com lo meu pare, d' aquells que diuhen—«primer lo partit que tot»—y que no 's limitan á dirho, sino á practicarlo en tots y cada un dels seus actes. Mon pare es conservador, moderat, madur, com diuhuen are, y en lo seu modo d' obrar, tan intolerant com ho era 'l pare de la meva estimada.

En las vicissituds políticas per qué ha passat la pobra Espanya, tú sabs que hi ha hagut cada daltabaix que horrosa; aixis es que 'ls dos rivals varen tenir durant alguns anys ocasiò de destrossar-se alternativament.

De segur que si visqués lo vell progressista, no olvidaria que jo sò lo fill d' aquell home, que un dia sent arcalde de la vila, acompañyat de un parell de mossos de l' Escuadra l' arrancá de casa seva, pera ferlo dur com element subversiu á l' ordre pùblic, á una trista presó, desde ahont sense formaciò de causa, sense dirli sisquera 'l motiu d' estar pres, lo dugueren de nit á un barco que 'l portá vent en popa cap á Fernando Poo: de segur que no olvidaria que aquesta separaciò forsosa de la seva familia, de sos negocis, de tot lo qu' ell mes volia y estimava, li tiraren á terra la salut y la fortuna: de segur que no li perdonaria á mon pare la trista pobresa que experimentà y la llarga malaltia que sufri, malaltia que agotantli los últims recursos ab que contava, lo dugué al sepulcre.

Donchs aixis com ell no perdria 'l recort d' aquesta treta, mon pare, implacable com ell, com ell rencuniós, no ha olvidat que un dia que la revoluciò triunfà, veié su casa invadida per las turbas, davant de las quals hi anava 'l pare de l' Angeleta, ni 'ls minuts, que iguals á sigles, de un martiri incomparable, passà dintre de un amagatall, sentint lo trepitj á dos passos d' ell, dels que ab véu ronca y desesperada demanavan lo seu cap, exitantse por moments,

al veure que la set de venjansa que sentian, tardava en saciarse.....

— Criatura! deya mon pare ab véu severa al referirme aquesta escena. ¿Vols tú que jo admeti en la mèva taula, sota de ma teulada, á la filla de un home despreciable y cobart, que havia tractat d' assassinarme? ¿Vols tú que 'ls fruits de mon suor servescan per alimentar á un rebot d' aquella malehida familia , enemiga jurada de la mèva? ¿Tú no sabs que aquets cabells blancks que véus dessobre de mon front vaig posarlos lo dia en que, colgat de palla, sentia la véu d' aquell miserable donant las ordres als sèus, á fi de que no deixessin sense escorcollar un sol recó de casa mèva? Donchs si no 'u sabias, sápigaho per endavant, y entengas que primer voldria jo que un llamp del cel abrusès aquesta casa y á mí ab ella, que permetre que 'ls mèus nets, tinguessen en sas venas una sola gota de sanch del assessí de son avi.

Ah! amichs mèus ¡y quína desgracia la mèva! La severitat de mon pare 'm gelava la sanch; no savia qué fer: per un costat un deber filial y per l' altre un amor cego 'm desgrossavan las entranyas.

Decideixo per últim anar á veure á l' Angeleta: per ma boca sapigué lo que havia mediat ab mon pare, y ¡la pobra! plorava..... Si may heu estimat de debò, no podéu figurarvos l' amargor que tenen las llàgrimas de la noya que regna en lo vostre cor! Jo puch dirvos que ni are que 'm veig sense familia, sense recursos y casi bé sense esperansa, sufreixo una sombra del martiri cruel que en aquells moments experimentava.....

— Pere, 'm digué 'l germá de l' Angeleta, que al oir los gemechs d' aqueixa havia comparegut á la sala hont nos trobam: Pere, es cert lo que has dit: impulsat per las odiosas passions políticas, mon pare havia perseguit al tèu; pero de segur que l' home que t' ha dat lo ser no olvidará que l' orfanesa en que avuy nosaltres nos trobém y la pobresa nostra 'ns vé de las mateixas passions que ton pare igual que 'l meu alimentava.

— ¿Cóm? esclamo jo, alsantne lo cap, talment com si 'm sentís una fiblada.

Y 'l germá de la pobre Angeleta 'm refereix l' escena que ja coneixém y ab tant vius colors me pinta l' amargura del

home que havia dat lo ser á ma estimada, veyentse arrancat un dia dels brassos de sa esposa y de sos fills, que 'ns dich francament que 'm sentia esborronat y frenétich.

—Pere, 'm diu lo jove. Si haguessem de passar balans entre ma familia y la tèva, veurias encare lo que 'ns restéu á deure. Tú tens pare y tens fortuna: nosaltres som órfes y som pobres. Aixó mateix ha fet, que jo y tots nosaltres, víctimas del modo de pensar de mon pare, odiessim la política, y en odi á la política, tiressim un vel al passat. T' admeterem aquí, perque veyam que tú, francament, no 't semblas en res al autor de los dias: t' admeterem també perque créyam que la nostra desgracia hauria encés algun remordiment á casa tèva: are 's veu que 'ns hem equivocat: tot arbre ha de donar sempre los mateixos fruyts...

—¡Angeleta! exclamo jo, arrebatat per un impuls irresistible. Jo seré tèu ¿vols tú ser mèva? Jo seré tèu, ab mon pare, ó sense mon pare....

L' Angeleta 'm dona una mirada d' àngel, m' agafá la mà y me l' estreny ab nerviosa forsa.

Eixint de casa sèva no tocava de péus á terra; volant arribo á la casa de mon pare.

—Pare, li diguí: ans estimava á una noya, are l' estimo'l doble: ans la volia perque era hermosa y era bona, are l' estimo mes perque 'm proporciona l' ocasió d' esmenar una falta, d' apagar un remordiment.

—¿Qué dius? exclama mon pare, donant un cop de puny sobre la taula.

—Si: vosté sabrà, sens dupte, qui fou la causa de l' orfanesa y de la miseria de una pobre familia: donchs al orfejo li vull donar un pare, á la pobra un auxili....

—Pere, 'm digué: la causa de las desgracias de una familia, foren las miserias y 'ls crims del cap d' aquesta familia y no jo, tingau entés, y no entris mes á casa meva, si has de de dur tant solzament aquí una engruna de la pols d' aquella casa.

—Pare: es impossible lo que 'm demana, li dich jo.

—Mes impossible es encare, 'm respon ab véu reconcentrada que després d' aixó puga sufrirte un minut mes en la mèva presencia: vésten en nom de Dèu....

—Y aquí 'm teniu, amichs mèus, exclamá ab una véu tranquila y sossegada que feya un terrible contrast ab la

vehemencia ab que 'ns havia fet l' anterior relació: aquí 'm teniu, abandonat; pero satisfet. L' amór d' un àngel no 's desarrela del cor tant fàcilment: si 's fá un esfors segueix lo cor, com lo terrós segueix al arbre que s' arrenca, y jo s'ense cor, no podria viure.

Pobre xicot! Per hermosa que siga l' Angeleta ghaurias tu fet per ella lo que 'l pobre amich tèu? Aquest pensament esbargí de mon pit los darrers desitjos qu' aquell mateix demati s' havian encés en ell.

Jo mirava á n' en Pere Castellví plé d' admiració: ell recolzat en la taula s' havia deixat caure 'l front sobre la palma de la mà y restava pensatiu. Mon cusi callava també.

Al costat nostre, quatre mariners jugaven atrafegats al solo, mullant algun d' ells los llavis en una copa de Jamaica: un núvol de fum omplia l' ambient del café: lo mosso, ab la safata á la mà servia á la concurrencia. Per tot arréu hi havia animació y bullici: sols en la nostra taula, podiam los tres compararnos ab lo mármol de la mateixa. Semblavam muts y no obstant parlavam tots ab lo nostre interior.

Per últim trencà aquella abstracció la véu de mon cosí.

—Bè, Pere, digué: tu 'm dispensarás l' indiscreció. ¿Y are qué pensas fer?

—No 'u sè, respongué mon amich: no estich determinat sino á no abandonar per res á l' Angeleta.

—Si puch servirte pera alguna cosa.... Ja sabs que jo coneix á ton pare....

—Per lo mateix que 'l coneixes, no ignorarás tú qu' es home per no tornar endarrera: no hi ha que pensar ab ell.

—Pero tu aixís te quedas al carrer.

—¿Y qué hi fá? diguí ab lo tó del home resolt en mitj de la mateixa desesperació y de l' impotència.

—Jo crech que tú no pots pensar en res de casa tèva: segons tinch entés la fortuna de ton pare, ell se l' ha guanyada tota ¿no es cert?

—Sí.

—Ell, sent jove, aná á *América*... y...

—Sí, á *América*!

Los ulls de mon amich s' enlluernaren al pronunciar aquesta paraula: se serená son front: y lo mateix que si un raig de sol hagués desvanescut los espessos núvols que 'l preocupavan, se mostrá desde llavors un altre home. Se

hauria dit al veure 'l que havia trobat la clau de son pervenir....

—Bè, Pepet, bè, 'm digué tot d' una ab tò carinyós: Tu si que n' ets de felis!

—Y á pesar de tot, Castellví, ¿ho creurias que t' envejo? L' idea de possehir la mà de l' Angeleta, l' idea de sufrir y ferme digne d' ella, m' havian fet cometre aquesta indiscreció.

—Y ¿per qué m' envejas? me preguntá.

—Y jo mossegantme 'ls llavis responguí:—Per res; que no sabs que sempre m' agradan molt las aventuras!...

Mon cusi y mon amich esclafiren la rialla, jo riguí també, cridarem al mosso, pagarem lo gasto y deixarem lo café.

J. ROCA Y ROCA.

(*Seguirá.*)

NOTA.—En el número anterior de la revista se publicó el texto de la pieza titulada "El amor de los hermanos".

En este número se publica la continuación de la misma pieza, titulada "El amor de los hermanos".

En la pieza anterior se hablaba de la infidelidad de un hermano.

En esta pieza se habla de la infidelidad de otro hermano.

La pieza anterior se tituló "El amor de los hermanos".

A LA BONA MEMORIA

DE 'N

FRANCISCO BRES Y VILADEMUNT

EN LO PRIMER ANIVERSARI DE LA SEUA MORT

Quan l' art que de la història pedrifica
los mellors fulls pe'l món,
ja de la glòria la corona rica
teixia pe'l téu front;

Com sol que's pon en mitg de sa carrera
los ulls vas acluar,
y entre cantichs y olors de primavera
l' adéu nos vas donar.

Ab tú, com ab la lluna les estrelles
moren al naixe 'l jorn,
de tots amichs les esperances belles
també perdudes son.

Y 'l nom aquell que 'l Déu de l' art devia
escriure ab lletres d' or,
en marbre funerari joh sort impia!
l' ha consignat la mort.

Un any cumpleix avuy; de ta partida,
d' aquell crudel afany
que fá aburrir y escatimar la vida,
cumpleix avuy un any.

Novelles cries omplen de cantades
l' espay, plens de remors
passan oreigs, y olors á torrentades
somrient llançan les flors;

Mes del sol esplendent que bada 'ls cálzers
de tantes flors lo raig;
l' hivern que acota de ta tomba 'ls salzers
no pot tornar en Maig.

De ta fossana per la freda llosa
passant, escampe'l vent
les seques fulles del lloret que hi posa
tothom qu'estima y sent,

Y ab llàgrimes als ulls, ab la racançá
del be perdut, al cor
que may de sospirar ni planye's cansa
ta malhaurada sort;

L'artista benvolgut, los dolços llaços
de l'amistat trencats,
aqueell que oberts tenia á tots los braços,
mirall d'homens honrats;

Avuy la multitud trista recorda
alsant los ulls al cel
y sent del sentiment rompre's la corda
y 'ls ulls cubriril un vel.

Amich, oh car amich, si recolzarte
en ton llit un moment
t'es dat, de l'amistat per á gosarte
lo ver tribut vehent;

Apara la mortalla, alça la testa
y mírans tots aquí,
tots los que anárem ab cantars de festa
seguint pe'l teu camí.

Y al veure en nostres cares l'anorança
y en nostres ulls lo plor,
de nou ajauta y en la fe descansa
del nostre etern recort.

FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

Juny de 1875.

LAS CREUADAS

¡Senyor! quín mot de guerra
com llamp s'ha estés de cap á cap del mon,
que al pes dels homens s'estremeix la terra.

y adintre las fossanas
se retorsan los morts, en sas llosanas
trucant ferétechs al alsar lo front?

¿Será que al vent trémola
de un nou Atila l'estandard mesquf?
¿será l' infern que ha esbadallat sa gola?

¿Quín foch remou las venas
dels sants reyalmes, que de llamps omplenias
lo cim pauros del místich Sinaf?

Senyor! en las muradas
dels erts castells no's gronxan los penons,
ni s'ou lo corn de las potents maynadas;
desertas son las vilas;
niuan las aus en sos carrers tranquilas
y 'ls llops devallan á abeurá en sas fonts.

No's gronxa ni tritleja
lo seny parler dels temples bisantins,
y en sos altars la molisa reverdeja;
no's relia la planura;
demunt la gram la fruyta eau madura,
y sens roderas moren los camins.

Y en tant ben lluny fa via,
l'Orient per nort, avant, sempre en avant,
ab pols y encens cubrint la llum del dia,
un mon de gent coblada:
bullenta mar que creix avolotada,
oneig de creus y d'armas barrejant.

Res torba sa carrera;
ab ulls serens afrontau los perills;
d'hont s'alsa un peu un altra hi va al derrera;

la fam, la set; qué importa!
ni un cor tan sols s' atura y 's desconhorta,
bevent la fe dels llavis dels capdills.

«Jerusalem vensuda
socors demana ab llàgrimas de dol;
Deu vol la llibertat de nostra ajuda»
y 'ls pobles s' estremeixen:
Deu ho vol! van cridant, y repeiteixen
cayent y alsantse sempre: «Deu ho vol!...»

Oh si, Deu de mos pares!
tu vols encendre l' astre de Judá;
un mon á alsar tos àngels escampares,
y ja l' Orient tremola
al vent d' eix mon que devallant rodola
ja 'l pes sentint que 'l front li esclafarà.

Mfral: las mars planeras
s' han dut lo bosch de sos baixells pesants;
ja enllá son cap aixecan las palmeras;
ja 's veu Alexandria;
ja Sidon esvensut; ja Antioquia;
ja en los murs de Salem posan las mans!

¿Qué val la nuvolada
per minarets y torres del hoste de Satà?
Boti en sos murs la carn despedassada;
s' estellin las osseras;
sang y mes sang borballin las rieras...
¿qué val, Salem es lo segon Jordà?

Amunt! ab la cridoria
coratge 's dona 'l generós estol:
cada cadavre es un grahó de glòria;
bentost tot serà runa,
y fins, si cal, per fondre eix tros de lluna
novells Josués aturarán lo sol.

Y cau, Senyor, ta esposa
sobre 'l cor de tos fils d' amor gosant;
y al cantarla tos àngels victoriosa
s' esquerda allá, en la broma,
que alsa 'l Simoun, la tomba de Mahoma
y sas llantias s' apagan tremolant.

Oh Deu, per fi es l' altura
del Calvari esplendent ara del mon;
mira á tos fils banyats en l' amargura,

llensant l' armeig de guerra,
y ab besadas seguint tota la terra
que pantejá al trepitx de ton afront.

Mírals; sos fronts oreja
aura de llors en mans de serafi;
lo plor que avuy sas galtas humiteja
fa esment de la coloma,
la olivera duyent, rossa la ploma
ab los colors del arch de San Martí.

Mes jay! que las vensudas
hortz del Isham s' aplegan en son cau;
y altre cop s' ha sentit lo bes de Judas,
y en ta creu se cargolan,
llensant verí, serps del orgull que volen
en sos brassos de amor fe 'l mon esclau.

Y torna l' host salvatge;
y al crit potent del desgavell pauros
Jerusalem s' aplana al esclavatge;
y tas gentz enmollidas
tornan á alsar las armas benehidias....
mes jay! no bregan per ton nom gloriós.

Y debadas la Europa
llensa al combat mes pobles y mes reys,
que al fi l' Asia ferós en mitx sa tropa,
de ton sepulcre alsada,
al front li escup en sangonent onada
sas coronas, sos báculs y sas greys.

¿Senyor! veurá ta gloria
sempre trionfant l' iniquitat del hom?
¿no será may lo jorn de la victoria?
¿las rassas descregudas
no has de veure en la pols caure vensudas
al vent llensant la fama de ton nom?

Oh si! que has dat la vida
pera alsar fins á tu lo mon esclau,
y la ley de l' amor será cumplida;
vindrà l' jorn de ventura,
lo sol esqueixará la nit obscura,
y armas serán las eynas de la pau.

S' escampará en la terra
estol d' apostols tas virtuts llohant;

als errors y no als hòmens fent la guerra:

alsant gents degradadas,
trayent imperis, aplanant muradas;
morint com tu, Senyor! jamay matant.

Llavors ta Creu gloriosa
dalt del Calvari aixecarà son front,
y cubrirà ab sos brassos, amorsa,
la humanitat unida,
y las fitas del regne de la vida
s'aixamplarán de cap á cap del mon.

ANGEL GUIMERÀ.

Abril de 1875.

LA GITANA

Morena, pel sol torrada,
ab las dents blancas com neu,
ulls que sembla que llampegan,
rulls de llauchs negres cabell;
formas mórvidas y plenas,
vivesa, nas aguilench,
mohiments voluptuosos,
llavis com grana vermelles;
per tot flochs, botons de plata;
vestida ab cent colorets,
sonrisenta la gitana
y ab pander de cascabels,
va dihent la bonaventura,
cavallers.

Diu: L' Estrella m' anomena
tot lo mon que á mi 'm coneix;
sé 'l secret d' una mistura
pera enamorá 'l jovent;
del esdevenir la sombra
devant meu se desvaneix,
y no pego mal-miradas
ni faig patf als infantets:
jo vaig guanyantme la vida
cantant follias que sé
—**Qui vol la bonaventura,**
cavallers?—

—Obriu la ma, galan jove,
perqué llejeixi 'l palmell:
sou, galan, de noble branca,
vos veniu de cavallers.
Las minyonas enrajolan
quant d' amor los hi parleu;
vos estima mes que totas
una de rossos cabells
y encar que 'ls pares no ho vulguin
á la fi la lograreu,
que las joyas cobdiciadas
soLEN ser del mes valent.
Bona sort heureu en guerra
de bona mort morireu:—
es vostra bonaventura,
cavaller.

—La nineta enamorada,
bona sort vos dongui Dèu:
per vos brega en terra llunya
sospirant un cavaller.
Una mora mitx fadada
diu li dona ensupiments,
que la mirada la mata
d' un soldat del senyor rey;
mes per ço no 'a feu temensa
que ja es vostre lo cor seu.
vos sereu la sobirana
quant returni 'l brau guerrer;
rodejada de maynada
per llarchs anys lo gosareu;
la bonaventura os lliga,
    'l cavaller.

Ningú mes vol que li digui
lo que encare te de sér..?
A tots bona sort predico
y 'm mata l' anyoram
perqué 'l cel qu' aquí blaveja
no n' es de ma terra 'l cel..!
Jo l' anyoro sense nuvols
y brillanthy un sol ardent
que recremi las arenas
que enmantellan lo desert..!
Mes re hi fa y altre embestida,
tréucat cor, ja que tant sents!—
Qui vol la bonaventura,
    cavallers?

FRANCESCH DE BOTER DE DALMASES

NOVAS

CERTÁMEN DE VALENCIA

Pintura. Se concedirá un premi, consistent en 1,000 pesetas al autor del mellor retrato de cos enter del rey Don Jaume I. lo Conquistador, y qualas dimensions han de ser 2 metres de llarch per 1 metre 10 centímetres ample.

En consideració al poch temps disponible pera la terminació de las obras, s'admetterán aquestas encara qu'estigan sense acabar, obligantse á acabar la seva 'l premiat.

Los quadros se presentarán sens march.

Cás de que 'l jurat no trobés l' obra de mérit suficient pera concedirli 'l premi, s' adjudicará á aquell un accéssit consistent en 250 pesetas, mes quedant en aquest cas lo quadro de propietat del autor.

Escultura. S' adjudicará una flor d' or al autor de la mellor estàtua de guix, de dimensions de 45 á 50 centímetres que represente al ilustre poeta Ausias March.

L' Ateneo científich-literari de Valencia qu' ofereix lo premi se reserva la propietat del boceto premiat.

Literatura. S' adjudicaran tres flors de plata als autors de las mellors composicions poéticas del següents géneros:

1.er Oda heròica.

2.na Epístola moral ó filosófica.

3.er Romans històrich sobre un assumptu dels anals de Valencia.

Pera esta última composició s' admetrán poesías castellanñas y llemosinas.

Ademés d' exos 3 premis qu' ofereix l' Ajuntament, n' oferexen:

Lo Liceo Espanyol una branca de llorer de plata al autor de la mellor poesia *A Valencia*.

Lo Liceo Literari una ploma de plata al mellor cant, qualsevulla que sia son gènero, dedicat á las flors.

Música. Se concedirá un premi, consistent en una flor de plata, costejada per l' Ajuntament al mellor model religiós.

Un emblema de plata costejat per la societat Económica, al mellor nocturn, capritxo, barcarola, rondó, fantasía, etc. etc.

CONDICIONS:

Totas las obras, sia qualsevulla la secció á que pertanyen deurán portar un lema igual al que hi haurà en lo sobre

del plech ab lo nom del autor, y ser enviadas al Secretari del Excm. Ajuntament de Valencia, avans del 20 de Juliol d' aquest any, qui farà rebut als autors dels quadros.

Los treballs que no obtingan premi estarán per algun temps en la Secretaría del Ajuntament, á disposició dels autors per si volen retirarlos.

Los autors de las obras premiadas acudirán personalment ó per representació á la sessió solemne que tindrà lloc lo 29 de Juliol en lo pabelló del Ajuntament.

Tota composició premiada quedará de propietat del Municipi.

En la indicada sessió s' obrirán los plechs ab los noms dels premiats cremantse los demés.

Posteriorment á la publicació d' aquest cartell, lo conegut escriptor en Constantí Llombart, ha fet altre ofrena, consistent en un retrato de Cervantes, fet per l' artista Sr. Miralles, que s' adjudicarà á la mellor poesía catalana dedicada al Princep dels ingenis.

Fa apropi d' un mes, lo dia dos del passat, que 'ls jardiners, congregats ab lo nom de SOCIETAT FLORESTAL, volguren obsequiar á sos amichs los socis de mérit, dels que molts pertenexian al jurat de la calificació dels premis als concurrents á la exposició de Floricultura qu' acabava de celebrarse. Se reuniren á Pedralves en la fonda d' Estevet. Foren invitats y assistiren, lo president del FOMENT DE LA PRODUCCIÓ NACIONAL y alguns individuos de la Directiva, en agrahiment d' haber ajudat aquesta societat d' una manera tan directa á la realisació de dit certámen, ja qu' aquella per si sola hauria sigut poch menos que incapàs de portarla á cap, estant com está en la infància de la seva vida. També concorregueren al convit molts companys dels expositors, encara que no 'ls haguessen ajudat en aquella pesada carga y ho feren per invitació dels que desitjaven que l' any vinent hi prenguessen part. L' armonia que regnà fou tan gran, que millor qu' axó podem dir va ser lo verdader companyerisme de dos societats, condensat en los reduits límits de quatre parets. No hi faltaren brindis, perque casi tots ho feren poch ó molt, havent de fer notar que tots s' encaminaren á demostrar l' agrahiment al FOMENT DE LA PRODUCCIÓ NACIONAL y al desitj del pogrés de la FLORESTAL, y en especial no podem olvidar lo trist record que s' dedicà á la memoria del malaguanyat botànic en Jaume Ramon Jover, ni tampoch algun altre encaminat á demostrar «que la flor lo mateix engalana lo pit d' una noya, com está al costat d' un marbre negre que guarda las cendras d' una calavera, y axí mateix está en la finestra del menestral com demunt l' alfombra d' un palau» indicantvos lo desitj de qu' aquesta vinga á florexer á la

nosta terra ab millor abundament que ho fa en altres per la senzilla rahó de la protecció del clima. D' aquí va exirne la promesa formal de compareixer lo major número dels presents ab major abundament d' exemplars y sobre tot lo compromís per l' any vinent d' alguns *ressagats*, que, tenint molt y bó no vingueren á ajudarlos, y la convicció que la d' aquest any ha valgut més, com pot veurens ab lo número d' exemplars que porta lo catálech, per mes que 'ls profans en lo coneixement d' aquesta festa volguessen suposar lo contrari. Finalment, hem de fer notar que cada hu parla ab la *llengua de la seva terra*, lo mateix los teórichs-botánichs que los práctichs-jardiners en aquesta reunió de companys qu' han portat á cap duas exposicions en Catalunya, que pot vanagloriarlse d' haber iniciat en Espanya aquest moviment que ja comensa á dar fruyt en las demés provincias germanas nostras.

La Real Academia de l' Historia, ha conferit lo títol de académich correspondent en esta Ciutat al jove escriptor catalá D. Pere Nanot Renart.

En la sessió que celebrá *La Jove Catalunya*, lo dia 26 del corrent, s' acordá la disolució de dita Societat.

Lo *Centro de mestres d' obras* celebrá dias passats una sesió dedicada á la memoria del que fou soci de mérit de la matexa D. Francisco Bres (Q. E. P. D.). Despres d' unas curtas paraulas del President, lo Sr. Planella llegí la necrologia del finat, seguint lo Sr. Reventós qui doná á conèixer una sentida memoria en prosa catalana, y 'l Sr. Ubach (Jaume) una poesía també catalana de son germá Francesch, termenant l' acte ab la lectura d' un altre treball, en castellá, que com tots los demés meresqué 'ls aplaudiments de la distingida concurrencia qu' omplenava el saló.

S' ha repartit ja lo volüm de las ocupacions premiadas per l' Assossiació literaria de Gerona en lo certámen de 1874.

En lo taller que l' jove escultor D. Manel Fuxá te establier interinament en lo carrer de Claris, núm. 15, hem tingut ocasió de veure lo retrato del mal-lograt músich-poeta en Joseph A. Clavé, 'l qual ha sigut executat pera colocarlo en lo monument que, dedicat á sa memoria, deu axecarse dins poch temps en lo cementiri general d' aquesta ciutat.

Al contemplar la obra en cuestió, que ben be pot calificarse d' artística, no habem sapigut qué admirar mes si la notable veritat de la semblansa, ó la forsa y sentiment des-

plegats en la exel-lent execució de la obra, la qual á nostre entendre bastaria per si sola à fer una bona reputació artística á son autor sino haguessem ja tingut ocasió de veure altres obras que en res desmerexen de la que últimament acaba d' executar.

La testa del honorable poeta catalá d' una proporció casi doble del natural y modelada tenint sempre en compta la altura á que deu anar colocada en lo monument, ha donat ocasió al Sr. Fuxá per fer gala d' una execució tant delicada, com d' habilitat en saber conservar fins los rasgos mes secundaris de la fisonomía, cosa no tant fácil quan se tracta de retratos escultòrichs de las proporcions del que 'ns ocupa.

L' aspecte grave y pensador donat al retrato del autor dels «Nets dels Almogàvers» «Las flors de Maig» y altres composicions, testimonis de la força d' intel·ligència y elevació de sentiments del desgraciat Clavé, indica en lo Sr. Fuxá un estudi complert del caràcter principal del personatje, y uns sólits coneixements del art que professa, adquirits, segons sabem, en nostra terra y refermats y aumentats mes tard en terra estrangera.

Justos han sigut donchs á nostre entendre los elogis que li ha tributat la prensa local d' aquesta Ciutat, y no dubtem que mes públichs se farán aquests lo dia en que la imaginació del bonich monument concebut pels Srs. Vilaseca y Domenech puga tenir efecte.

Rebi entretant lo Sr. Fuxá la nostra mes complerta enhorabona com á artista y com á catalá; puig lo últim ben clar indica que si bons punts saben guanyar los catalans en la república de las lletres, també saben defensar son lloch los qui sas forses al conreu de las bellas arts dedican.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

Apeles Mestres.	Cartas de viatje.	73
Fidel Fita.	Lo papa Benet XIII y los page-sos de remensa.	81
J. Roca y Roca.	L' Angeleta.	86
F. Ubach y Vinyeta.	A la bona memoria d' en Fran-cisco Bres y Vilademunt.	93
Ángel Guimerá.	Las Creuadas.	95
Francesch de Boter.	La gitana.	99
	Novas.	101
